

det hensigtsmæssige bag naturens skabninger og deres funktioner. Han mener, at kroppens funktioner forringes efter det 35. år, og sjælens efter det 49. år. Alderdommen er mest at betragte som spildtid, den er overflødig set med naturens øjne, mente Aristoteles.

Idéerne om den voksende mængde fejl og konsekvenserne heraf skal ses på baggrund af antikkens forestillinger om menneskekroppen som en maskine, hvis dele kan nedslides. Menneskekroppen er i dette tilfælde underkastet et mekanisk princip, hvori fejlene kan opstå. Livskraften er som levetidens begrænsede faktor påvirkelig af fejl, der opstår i „maskineriet“. Aristoteles' tankegang udtrykker således en apparatfejlmødel, som er velkendt indenfor lægevidenskaben også i dag.

I sit metodevalg er Kirk inspireret af M. Foucault, som har belyst „klinikkens fødsel“ i begyndelsen af 1800-tallet. Bogen giver „geriatriens fødsel“, som en naturlig konsekvens af „klinikkens fødsel“.

Begrebsudviklingen opdeles i to parallelle spor, som kan følges fra antikken helt frem til vor tid: Et „gerikomi-spor“, hvor tænkningen har rettet fokus mod mulighederne for et langt liv og et positivt ældrebillede. Det andet spor, der følges, er et „geriatri-spor“, hvor fokus overvejende har været rettet mod beskrivelse af sygdom og svækkelse i alderdommen. Geriatri-spoet bygger på 1800-tallets nye tradition, hvor kliniske iagttagelser sammenkædes med patologisk anatomisk viden, altså i overensstemmelse med udviklingen i Foucaults beskrivelse af klinikkens fødsel. En forudsætning for denne udvikling er de demografiske ændringer, hvor en stor vækst i ældrebefolkningen fører til en synliggørelse af alderdommen – „alderdommens fødsel“. Nøglebegrebet i den geriatrike terminologi bliver degeneration, og et centralt spørgsmål er, om degeneration skal betragtes som sygdom i sig selv, og det lader mange til at mene. Alderdommen blev både en kategori i 1800-tallet, og alderen blev også indført i lovgivningen som kriterium for at få ydelser som aldersrente.

Man skal ikke lade sig skræmme af nye begreber og fremmedord, der bruges i ældreforskningen. Bogen kan sagtens læses af andre uden særlige forudsætninger på dette område og kan varmt anbefales til alle, der også har en mere generel videnskabssteoretisk interesse.

*Jórun Christophersen
Mag.scient. i antropologi
Forskningsmedarbejder, Ældre Sagen*

STIG TOFT MADSEN: State, Society and Human Rights in South Asia. New Delhi: Manohar Publishers and Distributors 1996. xii + 370 sider. ISBN 81-7304-138-5, hardcover, pris: uoplyst.

Menneskerettighedsdebatten i øst og sydøst Asien har i de to sidste årtier været ret intens. I 1986 indførte de vestlige lande politiske konditioner i forbindelse med deres udviklingshjælp, specielt inden for demokrati, menneskerettigheds- og „good governance“ området, hvilket medførte, at de asiatiske stater følte sig truet på deres suverænitet. Dette fik dem til at udvikle en kulturspecifik forståelse af de universelle menneskerettigheder, de såkaldte „Asian Values“ – et initiativ der blev båret frem af de stærkt voksende økonomier i regionen. Disse „Asian Values“ blev yderligere promoveret, dog ikke vedtaget, på verdenskonferencen i Wien i 1993, hvor den asiatiske opposition mod vestlige forsøg på at legitimere et „verdenshegemoni“ via menneskerettigheds- og demokratiområdet var meget markant. Disse udviklinger har udløst en intens forskning inden for menneskerettighedsfeltet og dets forankring i øst og sydøst asiatiske samfundsforskeligheder (Ghai 1994). Imidlertid er størstedelen af denne forskning forblevet inden for denne del af Asien, hvorfor nærværende arbejde af Stig Toft Madsen er så meget mere vigtigt og relevant. Hans bog, der også er hans ph.d. afhandling, er således det første rigtige gennemarbejdede indslag fra Sydasiens i denne debat.

Hans bog består af 10 velskrevne og detaljerede kapitler fordelt på 4 hovedafsnit samt en stor bibliografi. Der er intet index. De 10 kapitler udgør ikke et fortløbende hele, men selvstændige enheder, der hver især forholder sig til den overordnede tematik omkring stat, samfund og menneskerettigheder. De kan også læses separat.

I det andet hovedafsnit diskuterer han de civile, politiske og kulturelle rettigheder i regionen. I bedste „thick description“ tradition beskriver han i kapitel III hvorledes staten kun blander sig i lokale konflikter i det vestlige Uttar Pradesh, når den statslige forståelse af „individets rettigheder“ bliver overtrådt. Lokal kulturel autonomi over for staten er meget fremherskende her. I kapitel IV befinder vi os i Pakistan, hvor Madsen kontrasterer tribale og statslige politiske og juridiske strukturer og „retskoder“. Her benytter eller manipulerer begge parter menneskerettighederne til at ar-

gumentere og definere respektive standpunkter – en proces som Madsen definerer som „generationskonflikter“ inden for det internationale menneskerettighedsregime. Begge kapitler handler om at kunne bevare en lokal autonomi over for staten. Kapitel V diskuterer årsagerne til segmentationstendenserne i hele Sydasiens, og trækker på empiri fra bl.a. Indien, Pakistan, Kashmir og Sri Lanka. Pointen i disse diskussioner er, hvornår det er en rettilighed at løsrive sig fra staten, og hvornår statslige aktioner udgør en overstrædelse af disse rettigheder. Kapitel VI gennemgår Sri Lanka som et „case study“ ud fra et segmentations-teoretisk udgangspunkt. Det sidste kapitel VII i dette hovedafsnit trækker debatten op på regionalt niveau igen. Her gennemgår Madsen hvorledes det internationale menneskerettighedsregime rigtigt slog igennem efter den Kolde Krigs ophør, dets indflydelse i Sydasiens, og reaktionerne fra de sydasiatiske stater. Der identificeres nogle metodiske, praktiske og moralske problemer ved udbredelsen af dem og demokrati i regionen. I den tredje hoveddel af bogen skifter Madsen fra de civile, politiske og kulturelle rettigheder til de økonomiske og miljømæssige rettigheder. I modsætning til de førstnævnte generationsbestemte, ofte voldelige konflikter, er det andet sæt præget af reformer. I kapitlerne VIII og D beskrives, hvordan sprængfarlige konflikter løses vha. reformer, som enten det statslige retssystem eller indflydelsesrige og magtfulde NGO'ere gennemtvinger.

I bogens sidste del opsummerer Madsen de forskellige „case-studies“ i lyset af de teoretiske betragtninger i kapitlerne I og II. Han lægger speciel vægt på et manglende demokratisk islæt ved formuleringen af både globale og nationale menneskerettighedsregime, hvorefter han peger på to konsekvenser af denne mangel. Den ene er, at Sydasiens via en ekspanderende økonomi kommer ud over de vestlige krav om demokrati og menneskerettigheder i en bistandskontekst, og dermed slutter sig til de øst- og sydøstasiatiske staters forsøg på at udvikle specifikke asiatiske menneskerettighedsregime. Dette vil have en negativ effekt på det universelle menneskerettighedsregime. Den anden model, konvergensmodellen, som han selv hævder mest mod, går på, at Vesten gennemgår en barsk økonomisk restrukturering, hvorved Vesten og de asiatiske samfund, herunder Sydasiens, oplever et sammenfald af interesser på menneskerettig-

hedsområdet, hvorefter sidstnævnte bringes til at dække begge regioner, Europa og Asien. Det universelle menneskerettighedsregime vil således blive yderligere globalt grundfæstet og legitimeret i en verden, der er og fortsat vil blive præget af konflikter mellem det internationale samfund, staten og de forskellige substatistiske grupper.

Den metodiske tilgang i Madsens bog er primært sociologisk, trækkende på arbejder af især Bryan Turner, Ernest Gellner og Anthony Giddens, og bakket op af juridiske, historiske og antropologiske perspektiver. Hans udgangspunkt er at underkaste menneskerettighederne en kritisk sociologisk analyse, dog uden at afskrive ideerne og værdierne bag dem. Mere generelt vil han studere menneskerettighederne, som man ville studere andre historisk udviklede ideer og strukturer i regionen.

På baggrund af en nærmest aksiomatisk forståelse af de internationale menneskerettighedsregimes udsagnskraft og universelle gyldighed skriver Madsen, at man bør indse, at de dybest set udgør et (vestligt) forsøg på at forandre societales værdier og strukturer, der er funderet på andre visioner om, hvad der konstituerer menneskeværdighed og retfærdighed. Denne grundantagelse er problematisk, da den ikke skelner mellem Universelle og Internationale menneskerettigheder og som sådan sammenblender en universel og en kultur-relativistisk indfaldsvinkel til dem. Dette er så meget mere uheldigt, da denne sammenblanding fremstiller menneskerettighederne som primært politiske instrumenter, hvilket både diskrediterer og de-legitimerer en videre udvikling af dem som internationale normative „guidelines.“

Ifølge min opfattelse udgør de universelle menneskerettigheder nogle globale filosofiske normer, der relaterer sig til Mennesket i al dets kulturelle og politiske kompleksitet. Her inden for er der plads til kulturspecifikke menneskeforståelser og samfundsudformninger, der som sådan repræsenterer variationer inden for arten Mennesket. Demokrati, der ofte forbindes med menneskerettigheder, udgør således blot én ud af mange tolkninger af det forum, som de kan udspilles inden for. Denne forståelse af menneskerettighederne er baseret på en antagelse om, at de udgør en ny post-1948 måde at tænke mennesket, en måde der ikke før har været mulig grundet historiske årsager. Det er først med de seneste udviklinger i kapitalismen og det internationale sam-

fund, at en reel universel menneskeforståelse er mulig, hvorved de pre-1948 historisk definerede universalismer må forkastes som grundlag for de post-1948 udviklede menneskerettigheder. Udbredelsen af de universelle menneskerettigheder er således tæt forbundet med udviklingen eller snarere uddybningen af det nuværende internationale samfund. På basis af disse betragtninger udgør de universelle menneskerettigheder ikke nogle politisk strategiske størrelser af interventionalistisk karakter (Jacobsen 1996).

De internationale menneskerettigheder er udtryk for en begyndende institutionalisering af de universelle normative „guidelines.“ Det er denne kategori af menneskerettighederne, der, med Madsens ord, udgør en international strategisk resource og nogle politiske instrumenter, der konkret er udmøntet i specifikke asiatiske (menneskerettigheds-) værdier eller en selektiv menneskerettighedsforståelse, der indarbejdes som delkomponenter i en statslig defineret national kultur.

Tager man udelukkende udgangspunkt i de internationale menneskerettigheder, så udgør de helt klart nogle vestligt udviklede værdinormer, der let kan udnyttes i nogle realpolitiske sammenhænge som dem Madsen beskriver for den sydasiatiske region. Menneskerettighederne reduceres således til nogle mere eller mindre subtile redskaber i en global hegemonisk dominansdiskurs, skaleret i et internationalt, nationalt, og lokalt hierarki, en proces som Madsen refererer til som „bargaining.“ Menneskerettighederne omdefineres således fra altruistiske størrelser til politisk ideologiske konstruktioner, der negerer deres historisk determinerede socio-politiske nødvendighed for genoprettelse af den menneskeværdighed, som en ekspanderende kapitalisme til stadighed undergraver (Donnelly 1989). Et forsøg på en filosofisk forståelse af de universelle menneskerettigheder i en multi-kulturel verden bliver dermed afløst af en pragmatisk sociologisk tilgang, der via en metodisk objektivisering af mennesket til politisk manipulerende „agenter“, forsyner det med et internationalt defineret og legitimeret regelsæt til dannelse af nationale borgerskaber og socio-kulturelle fællesskaber, der forhandler med staten og dens institutioner ud fra et strategisk rettighedsperspektiv.

Disse betragtninger til trods finder jeg, at Madsens bog er et meget gennemarbejdet og analytisk interessant studie af menneskeret-

tighedsdebatten i en sydasiatisk kontekst. Med bogens dybdeborende analyser, empiriske detaljer og meget informative bibliografi er jeg af den klare overbevisning, at Madsen på en særdeles kvalificeret måde har åbnet for en debat, der fremover vil placere Sydasiens som et naturligt integreret led i den globale diskurs om, hvordan vi mennesker i en stadig mere integreret verden forholder os til hinanden og til de samfundsscenerier, vi konstant bygger op og hiver ned.

Litteratur

- Donnelly, Jack
1989 *Non-Western Conceptions of Human Rights*. I: Jack Donnelly: *Theory and Practice*. Cornell University Press. Ithaca and London.
- Ghai, Yash
1994 *Human Rights and Governance: The Asian Debate*. Center for Asian Pacific Affairs. Occasional Papers, No. 4 Nov.
- Jacobsen, Michael
1996 *Human Rights and Cultural Specificity in the Post-Cold War Period. A Case Study of the Dom People in Papua New Guinea*. (To be published by the Nordic Institute of Asian Studies).

*Michael Jacobsen
Mag.scient., ph.d.*

MARCEL MAUSS: Gaven. Utsvekslingens form og årsak i arkaiske samfund. Oversatt av Thomas Hylland Eriksen. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag 1995. ISBN 8-245-60039-3, pris Nkr. 243.

Marcel Mauss' berømte essay om gaven fra 1923-24 har hidtil i Skandinavien været tilgængeligt i en svensk oversættelse (1972). Der er nu kommet en norsk, oversat af den meget produktive Thomas Hylland Eriksen, som vil være lettere tilgængelig for danske læsere.

Mauss' bog er epokegørende, fordi han gennem et rigt sammenlignende materiale overbevisende demonstrerede økonomiens sociale og kulturelle konstruktion i førmoderne samfund. Hvor de økonomiske processer i nutiden var selvstændiggjort og mere og mere præget af kold beregning, individualisering og stræben efter materiel nytte, viste han, at de i „arkaiske“ samfund var sammenvævet med religiøse, moralske og juridiske forhold og måtte ansues i denne kontekst som et „totalt“ fænomen. Mauss sporede den moderne økonomiske kontrakts forhistorie fra et postuleret